

EDVARD RADZINSKY

RASPUTINAS

gyvenimas ir mirtis

Alma littera

PROLOGAS
DOKUMENTŲ MEDŽIOKLĖ

PASLAPTIS

Artėjant Kristaus gimimo šventei, 1916 metų gruodžio 19 (paskutinį Romanovų dinastijos gruodį) Petrograde, Mažosios Nevos upėje išplaukė lavonas – apledėjęs, sudarkytu veidu. Stulbino rankos – nors ir surištos, jos buvo iškeltos. Sakytum ten, po ledu, sumuštas ir peršautas žmogus tebebuvo gyvas ir vis bandė atsikratyti pančių...

Kaip bus rašoma policijos ataskaitoje, tomis dienomis prie upės ėjo būriai žmonių, nešinių buteliais, ąsočiais ir kibirais. Jie sėmė vandenį, kur visai neseniai plūduriavo baisūs kūnas, tarsi tikėdamiesi su vandeniu pasisemti ir velniškos, neįtikėtinos šito paslaptį žmogaus, apie kurį žinojo visa Rusija, galios.

Aš visada prisibijojau rašyti apie jį. Ir ne tik todėl, kad ši tema atsiduoda vulgarumu: juk Rasputinas – vienas populiariausių XX a. masinės kultūros mitų. Prisibijojau, nes jo nesupratau, nors buvau perskaitęs kalnus knygų. Daugelis jų parašytos gan sąžiningai, tačiau po tyrinėtojų plunksna dingdavo svarbiausia – jo paslaptis.

Jo išvaizdą (įamžintą daugybėje nuotraukų) labai panašiai apibūdino visi su juo susitikę žmonės: vėjų nugairintas, saulės nurudintas raukšlėtas ruso valstiečio veidas – pailgas, stambia kumpa nosimi, putliomis gašliomis lūpomis ir ilga barzda. Plaukai perskirti sklastymu ir užsukuoti ant kaktos, kad paslėptų (pasak jo

dukters) keistą gumbą, primenantį rago užuomazgą... Jo akys, irgi vienodai apibūdintos įvairių liudytojų, traukia net nuotraukoje. „Šitas akimirksniu užsidegantis magnetiškas žvilgsnis, šviešios akys, reginčios, atrodo, ne tik vyzdžiais, bet visais obuoliais“ (Žukovskaja); „giliai įdubusios akys... neįmanoma ilgai atlaikyti jų žvilgsnio“ (Džanumova); „hipnotinė jėga, sklindanti iš nepaprastų jo akių“ (Chvostovas)...

O toliau prasideda mįslė: tiesioginiai liudytojai viską aprašo visiškai skirtingai. Kadaisė ne be pasitenkinimo išsirašiau visus šiuos prieštaravimus: „aukštas“, „neaukštas“, „valstietiška tvarkingas“, „murzinas ir nevalyvas“, „liesas“, „kresnas, plačiapetis... Dainininkė Beling, daug sykių mačiusi Rasputiną, rašo apie jo „išgedusius dantis ir smarvę iš burnos“, o rašytoja Žukovskaja, pažinojusi jį labai artimai, teigia: „Jo dantys buvo nepriekaištingi ir visi aliai vieno sveiki, o kvapas visiškai gaivus... baltutėliai dantys stiprūs kaip žvėries...“ „Burna buvo plati, bet joje dantų vietoj tik juodavo jų šaknys“, – rašo jo sekretorius Simanovičius. „Stiprius baltus dantis“ Rasputino burnoj išvydo ir jo gerbėjas Sazonovas.

Jis nepastovus, keistai permainingas. Labai tiksliai jį apibūdino didžioji kunigaikštienė Olga, paskutinio caro sesuo: „*Jis keisdavosi kaip chameleonas.*“ Apie tai rašo ir kiti: „Kai prisimeni šią jo *nepaprastą savybę žaibiškai pasikeisti...* ką tik sėdėjo prastas, beraštis žmogelis, stačiokiškas, besikasantis, vos apverčiantis liežuvį, žodžius stumte stumiantis... staiga jis virsta aistringa pranašu... Vėl naujas persivertėlio šuolis – ir jis su pašėlusiu, žvėrišku gašlumu griežia baltais dantimis, po sunkiu raukšlių tinklu begėdiškai kinkuoja kažkoks plėšrus, nesutramdomas padaras, nelyginant jaunas žvėris... bet štai vietoj įsisiautėjusio begėdžio sėdi pilkas Sibiro klajūnas, trisdešimt metų ieškantis žemėje Dievo“, – prisiminė Žukovskaja.

Betgi didžiausia jo paslaptis, kurios niekaip nepajėgiau perprasti, – tai caro šeimos aklumas.

„Šventvyris“ – taip Rasputiną vadino imperatorienė Aleksandra Fiodorovna. Tačiau kaip ji, perskaičiusi daugybę knygų apie stačiatikių religiją, susipažinusi su didžiųjų atsiskyrėlių ir vienuolių gyvenimais, galėjo „šventvyriu“ vadinti mužiką, paskendusį paleistuvystėj ir girtuoklystėj? Netikėjo – kuo? Dvariškiais? Su-prantama. Policijos ataskaitomis? Ir tai paaiškinama. Netikėjo Romanovų šeima? Caro, savo vyro, motina netikėjo? Tai paaiš-kinti sunkiau, bet vis dėlto įmanu. Tačiau kaip ji galėjo netikėti savo seserimi? Numylėtąja ir iš tiesų šventa vyresniąja seserimi Ela, su kuria jiedvi buvo tokios artimos? O gal tiesiog *nenorėjo* tikėti?

O pats caras? Kodėl jis pritarė apakusiai žmonai? Nejau vien todėl, kad Rasputinas vis gelbėjo sergantį jų sūnų? Ir to pakanka, kad abu pradėtų karštai jį garbinti, tiksliau – dievinti? Kad rastųsi baugi simbiozė: tokia dievobaiminga šeima, viensirdžiai caras su cariene, tyros jų dukterys, o šalia – ištvirkęs mužikas, nuo kurio eibių visi pašaliai skambėjo? Nejau vaiko liga juos privertė tyliai susitaikyti su dinastijos prestižo žlugimu, su neišvengiama katastrofa, apie kurią jiems visi be paliovos kalbėjo? Privertė pamiršti pareigą tėvynei?

Tada supraskime gerus ir nelaimingus tėvus ir jų pagailėkime. Tačiau ką manyti apie valdovus – kaltininkus 1917 metais Rusiją ištikusios katastrofos, kuri nusinešė ne tik jų berniuko gyvybę, ne tik jų pačių, bet ir milijonų valdinių gyvybes?

O gal būta visiškai *kitokios* jų nepaprasto tikėjimo šiuo žmogumi priežasties? Visiškai *kitokia* jo poelgių paaiškinimo?

XX a. pradžioje, kai išplaukė šiurpūs lavonas, viskas buvo aišku. Rasputinas – Antikristo tarnas. Taip tada kalbėjo ir tikinčioji, ir netikinčioji Rusija... o po aštuoniasdešimties metų ji vėl ėmė kelti sau klausimą: kas vis dėlto jis buvo, tas Grigorijus Jefimovičius Rasputinas?

I SKYRIUS

PASLAPTINGASIS PILIGRIMAS

LEGENDA TAPĘS METAS

Didesniąją jo gyvenimo pusę gaubia tamsa... 1917 metais Ypatingosios komisijos tardytojai kalbėjosi su Grigorijaus Rasputino gimtojo kaimo gyventojais – bergždžiai mėgino atkurti jo ankstyvąją biografiją. Tačiau tik sukūrė ideologizuotą versiją apie suktą ir nuo jaunų dienų girtą rusų muziką. Mažai ką padeda ir emigracijoje parašyti Rasputino dukros Matrionos prisiminimai – jos ir jai talkinusios žurnalistės bendros fantazijos vaisius.

Bet archyve guli paties Rasputino pasakojimas apie šį laikotarpį. 1907 metais, jau tapęs savu žmogumi caro šeimoje, „carams“ jis porindavo apie savo klajones po Rusiją. Matyt, tada ir buvo nutarta jo kalbas užrašyti. „Seno maldininko gyvenimas“ – taip buvo pavadintos tos poringės... Šiukštu nepamirškime: jis pasakojo tik tai, ką norėjo išgirsti jo imperatoriškieji gerbėjai – tam tikrą „švento Grigorijaus gyvenimą“, kitaip tariant, legendą. Vis dėlto joje galime rasti paties įdomiausio dalyko – Rasputino slėpiningo atsimainymo – pėdsakus. Kaip priedas pasitarnaus tie nedaugelis dokumentų apie jo praeitį, kurie saugomi Sibiro archyvuose.

PRADINGUSI GIMIMO DIENA

Grigorijus Jefimovičius Rasputinas gimė Tobolsko gubernijoje, Tiumenės apskrityje, Pokrovskojės slabadoje. Šis Sibiro platybėse užsimetęs kaimelis stovėjo ant vandeningos upės Turos kranto, prie didelio trakto.

Šiuo traktu, nutįsusiū daugybę šimtų varstų, vežėjai gindavo savo arklius Turos pakrante iš Uralo miestelio Verchoturjės, kur buvo Šv. Nikolajaus vienuolynas (jį vėliau taip pamėgs Rasputinas), per Tiūmenę į Tobolską. Kaip tik juo per Pokrovskoję, pro Rasputino trobą, baisesiais 1918 metais važiuos į Uralą – mirti – caro šeima.

Mįslinga pati mūsų herojaus gimimo diena. Iki pat pastarojo meto Rasputino biografai nurodydavo visiškai skirtingus jo gimimo metus – 1860–1870 metų laikotarpiu. Tarybiniai enciklopedininkai pateikia 1864–1865 metus.

Ir dabar Pokrovskojės kaime tebėra išlikę Dievo Motinos cerkvės, kurioje jis krikštytas, griuvėsiai, o Tobolsko archyve – dalis šitos cerkvės metrikų knygų. Vienoje jų yra įrašas apie dvidešimtmečio valstiečio Jefimo Jakovlevičiaus Rasputino ir dvidešimt dvejų metų merginos Anos Vasiljevnos, valstiečio dukters, jungtuves, įvykusias 1862 metų sausio 21 dieną.

Ana sąžiningai gimdė dukras, bet jos mirdavo. Pagaliau 1867 metų rugpjūčio 7 dieną pagimdė berniuką Andrejų, bet ir jis netrukus mirė. (Hitlerio ir Stalino šeimose prieš juos gimę vaikai irgi mirė, sakytum Dievas stengėsi, kad jose nebūtų palikuonių.) Atėjo 1869 metai...

Iki šios datos metrikų knygose nėra duomenų apie Grigorijaus gimimą. Taigi *anksčiau negu 1869 metais jis negalėjo gimti*, vadinasi, mūsų enciklopedijos meluoja. Bet... visos metrikų knygos, datuotos šiais ir vėlesniais metais, iš archyvo dingo!

Tačiau Tobolsko archyve išliko Pokrovskojės kaimo gyventojų surašymo 1897 metais knyga, kurioje greta Grigorijaus Rasputino vardo grafoje „Gimimo metai, mėnuo ir diena pagal metrikus“, užbaigdamą visus svarstymus, įrašyta *1869 metų sausio 10 dienos* data. Sausio dešimtoji – švento Grigorijaus diena, todėl jam ir duotas toks vardas.

Beje, ir pats Rasputinas stengėsi sukelti painiavą dėl savo gimimo datos. „Tobolsko konsistorijos byloje“ (1907) jis pareiškia, kad jam

keturiasdešimt dveji (pasisendina ketveriais metais). Po septynerių metų, tiriant bylą, iškeltą Chionijai Gusevai dėl pasikėsavimo jį nužudyti, jis sako: „Esu Grigorijus Rasputinas-Novychas, penkiasdešimties metų“ (prideda penkerius metus). Sąsiuvinyje, į kurį carienė užrašinėjo „šventvyrio“ posakius, iš jo žodžių parašyta: „Jau pragyvenau penkiasdešimt metų, pradėjau šeštą dešimtį.“ Įrašas datuotas 1911 – Rasputinas pasisendina net aštuoneriais metais.

Ką gi, toks atkaklus noras padidinti savo amžių nesunkiai paaiškinamas – juk carienė jį vadino „šventvyriu“ – šventu senoliu...

Šventvyrystė – ypatinga rusų bažnytinio gyvenimo sąvoka. Senovėje šventvyriais vadinti vienuoliai, dažniausiai atsiskyrėliai. Tačiau XIX a. taip vadinami jau tik vienuoliai, „pažymėti nepaprastu ženklų“, kurie dievobaimingu gyvenimu, pasninkavimu ir maldomis užsitarnavo teisę būti „Dievo išrinktaisiais“. Aukščiausiasis jiems suteikė galią pranašauti ir gydyti. Betgi „šventvyris“ liaudies sąmonėje – visada senas žmogus, daug išgyvenęs ir atmetęs visa, kas žemiška.

Ką gi, „garbus senolis“ Rasputinas gėdijosi savo toli gražu ne garbingo amžiaus. Juk jis buvo jaunesnis už carą... Todėl ir pridėdavo sau metelių, o tai nebuvo sunku dėl jo raukšlėto, anksti susenusio valstietiško veido.

Rasputino tėvas, kaip pasakoja liudytojai, apklausti Ypatingosios komisijos, daug gėrė, bet vėliau susitvarkė, įsitaisė ūkį – turėjo žemės sklypą, žiemą tarnaudavo vežiku, o vasarą, kaip visi Pokrovskojės valstiečiai, žūklaudavo, papildomai prisidurdavo dirbdamas kroviku garlaiviuose ir baržose.

GĖDINGA PAVARDĖ

Jo pavardė kildinama iš gėdingo žodžio „rasputa“. Graudūs Rasputino tyrinėtojų bandymai sieti jo pavardę su „rasputica“ („be-kelė“) arba „rasputjė“ („kryžkelė“) didelio pasitikėjimo nekelia.

„Rasputinas... kilęs iš bendrinio daiktavardžio „rasputa“ – „*palaidūnas, ištvirkėlis*“ (V. Nikonovas. Rusiškų pavardžių žodynas).

Tačiau „rasputa“ kartais tapdavo ir vyrišku vardu. Valdant Ivanui Rūsčijam, prie Baltojo ežero gyveno valstietis Vasilijus Kirijanovas, savo sūnams davęs Rasputos ir Besputos vardus (J. Fedosiukas. Rusiškos pavardės)... Kaip tik dėl tokios abejotinos „švento žmogaus“ pavardės reikšmės caras ir mėgino ją pakeisti.

Jis buvo neišvaizdus, geibus jaunuolis, bet jau tada pakerėdavo keistu hipnotizuojančiu žvilgsniu. Turėjo ir kažkokio švelnaus svajingumo, iš kurio tyčiodavosi storžieviai bendraamžiai, bet kuris traukdavo merginas (pasak jo kaimo žmonių liudijimų, jis ne kartą užkluptas su jaunomis mergaitėmis ir prikultas).

Po trupinėlių rankiodamas jaunojo Rasputino biografiją, 1912 metų laikraštyje „Novojė vremia“ radau garsaus žurnalisto M. Menšikovo straipsnį apie pokalbį su Rasputinu. Jame – išties poetiškas paties „šventvyrio“ pasakojimas apie savo paauglystę: „Būdamas penkiolikos metų gimtajam kaime, saulutei kaitinant ir paukšteliams giedant dangiškas giesmeles... svajodavau apie Dievą... Mano siela veržėsi į toli... verkdavau pats nesuprasdamas, iš kur tos ašaros ir dėl ko jos... Taip praėjo mano jaunystė... kažkokiam susimąstyme, kažkokiam sapne. O kai prie manęs prisiliesdavo gyvenimas... sprukdavau kur nors į kertę ir slapčiomis melsdavausi...“

Iš dienoraščio, kurį rašė garsaus Peterburgo salono šeimininkė generolienė Bogdanovič: „1912 metų vasario 26. Pas mus pietavo Menšikovas... sakė matęsis su Rasputinu... kad esąs tikintis, nuoširdus ir taip toliau.“

„KENTĖJIMO DŽIAUGSMAS“

Ypatingosios komisijos popieriuose užrašyti Rasputino kraštiečių liudijimai apie nuodėmingą jo jaunystę: „Tėvas pasiuncia jį...“

į Tiumenę šieno ir duonos, už aštuoniasdešimties varstų, o jis grįžta pėsčias, parpėdina visus aštuoniasdešimt varstų be pinigų, primuštas ir girtas, kartais net be arklių.“

Šiame pilkame jauname valstietyje glūdėjo pavojinga jėga, prasiveržianti girtuokliavimu ir muštynėmis. Ankšta buvo jo žvėriškai jėgužei... Ir slėgė ji kaip sunki našta.

„Nerasdavau aš pasitenkinimo, – pasakojo Rasputinas Menšikovui, – nerasdavau atsakymų į daugelį klausimų, todėl ir *pradėjau gerti*.“ Girtuokliavimas buvo valstietiško gyvenimo norma. Gėrė tėvas, tokiu pačiu girtuokliu pamažu tapo ir Grigorijus. Vis dažniau švelnus svajingumas, už kurį žmonės jį su panieka pravardžiavo „Griša kvaišeliu“, virsdavo baisiu siautuliu. Ir jau kitas kraštietis pasakoja apie „ūmų, įžūlų padūkėlį Grišą“, kuris „mušdavosi ne tik su svetimais, bet ir su tėvu“.

„Vis dėlto širdyje susimąstydavau... kaip žmonės išsigelbėja“, – pasakojo Rasputinas savo „Gyvenime“. Ir tai, matyt, buvo tiesa. Valstietiškas būvis be jokių prošvaisčių – darbas laukuose nuo aušros iki sutemos, pajvairinamas tik girtavimu, – argi čia gyvenimas...

Tada kas yra gyvenimas? Jis nežino. Ir toliau geria. Pinigų girtuokliavimui neužteko, prasidėjo pavojingi reikaliukai... Jo kraštietis Kartavcevas per apklausą kalbėjo: „Užklupau Grigorijų vagiant mano tvorą aplink stirtą... Sukapojęs kartis sukrovė vežiman ir norėjo vežtis. Bet aš jį sugavau ir norėjau priversti, kad pavogtą tvorą vežtų į valsčių... Jis bandė pabėgti ir jau puolė mane su kirviu. Bet aš pirmas trenkiau jam basliu, ir taip smarkiai, kad iš nosies ir burnos pliūptelėjo kraujas... Pamaniau, kad užmušiau jį, bet jis pradėjo krutėti... Ir aš nuvežiau jį į valsčių. Jis nenorėjo eiti... bet smogiau jam kelis kartus kumščiu veidan, tada pats nuėjo į savivaldybę... Po mušimo pasidarė kažkoks keistas ir pokvails.“

„Trenkiau basliu... pliūptelėjo kraujas“: kruvinos, negailestin-
gos muštynės – Sibire įprastas dalykas. Rasputinas toli gražu ne-
atrodė galiūnas, bet, kaip pamatysime vėliau, fiziškai buvo nepa-

prastai stiprus ir senyvo kaimiečio smūgiai vargu ar jam padarė didelį įspūdį. Ne veltui, kaip pasakojo Kartavcevas, jis iškart vėl ėmė vagiliauti: „Tuoj po karčių vagystės iš mano aptvaro dingo pora arklių... Arklius saugojau pats ir mačiau, kaip atvažiavo Rasputinas su sėbrais... bet aš nieko blogo nepamaniau... Po kelių valandų arklių pasigedau.“

Sėbrai arklius nuvarė į miestą parduoti. Rasputinas, pasak Kartavcevo, kažkodėl su jais nevažiavo, grįžo namo.

Nuo viso to mušimo Grigorijui tikrai kažkas atsitiko. Ir Kartavcevo paaiškinimo – „pasidarė kažkoks keistas ir pokvailis“ – neužtenka. Prastas muzikėlis nepajėgė suprasti tamsios, sudėtingos Rasputino prigimties. Turbūt kai baslys jo vos nenudobė, kai kraujas užliejo veidą, Grigorijus kažką patyrė... Sumuštas jaunuolis sieloje pajuto keistą džiaugsmą, tai, ką vėliau jis pavadins „nuolankumo, kentėjimo, pažeminimo džiaugsmu“... „Pažeminimas – sielai džiaugsmas“, – po daugelio metų aiškins jis Žukovskajai. Štai kodėl taip romiai Griša nuėjo į valsčiaus savivaldybę pasitikti bausmės. Ir todėl po antrosios vagystės nevažiavo į miestą parduoti arklių.

Galbūt po to karto prasideda jo atsimainymas. Ir kraštiečiai, atrodo, pajuto permainą. Ne veltui po arkliavagystės, kai buvo svars-toma, ar išstremti Rasputiną su jo draugais į Rytų Sibirą, „bendruomenės sprendimu išstremti jo draugai, o jis pats buvo paliktas“...

Atėjo laikas vesti – parūpinti namams papildomų darbo rankų. Jo žmona Praskovija (Paraskeva) Fiodorovna buvo iš gretimo Dubrovnojės kaimo. Vyresnė už jį, bet kaimuose žmona dažnai būdavo pasirenkama ne dėl jaunumo ar grožio, o dėl „stiprumo“, kad galėtų našiai dirbuotis ir laukuose, ir troboj.

Jam dvidešimt aštuoneri metai, tačiau tebegyvena pas tėvą. Pagal 1897 metų surašymą jis nebuvo savarankiškas: šeimą sudarė „šeimininkas Jefimas Jakovlevičius Rasputinas, 55 metų, jo žmona Ana Vasiljevna... sūnus Grigorijus, 28 metų, jo žmona Praskovija Fiodorovna, 30 metų“. Visi priskiriami prie žemdirbių ir visi beraščiai.

Praskovija buvo pavyzdinga žmona – pagimdė Grigorijui sūnų ir dvi dukteris. Bet svarbiausia – gera darbininkė, o rankos Rasputinų ūkyje buvo labai reikalingos. Mat paties Grigorijaus dažnai nebūdavo namie, jis keliaudavo po šventas vietas. Atsimainymas įvyko.

„Aš padariau išvadą, kad Rasputino, paprasto valstiečio, gyvenime buvo kažkoks didžiulis sukrėtimas, kuris visiškai pakeitė jo psichiką ir privertė atsigręžti į Kristų“, – vėliau parašys Ypatingos komisijos tardytojas T. Rudniovas.

PASLAPTIES PRADŽIA

„Aš gyvenau, taip sakant, „pasaulietiškai“ iki dvidešimt aštuonerių metų... buvau kartu su pasauliu, mylėjau... tai, kas pasaulio“, – pasakodavo Rasputinas. Dvidešimt aštuoneri metai buvo riba, o tada ir įvyko atsimainymas.

Kaip ir tėvas, jis uždarbiaudavo savo arkliais traktu vežiodamas keleivius. Ir syki jam teko vežti į Tiumenę Meletijų Zborovskį, Dvasinės akademijos studentą, vėliau – vyskupą ir Tomsko dvasinės seminarijos rektorių. Juodu išsinekėjo apie Dievą – tas pokalbis baigėsi perversmu jaunojo Rasputino sieloje. Matyt, ji seniai laukė tokio pokalbio: apie „gailestingąjį Dievą, kuris laukia sugrįžtančio sūnaus palaidūno iki žmogui išleidžiant kvapą, ir ne vėlu pas Jį ateiti net paskutiniąją valandą“. Meletijus pasakė jam svarbiausią dalyką: „Eik ir gelbėkis.“

Ir jis užsinorėjo pratęsti pokalbį... Bet iš menkai išsilavinusio Pokrovskojės kaimo šventiko Grigorijus negavo to, ką gavo iš būsimąjo teologijos magistro. Tada nutarė pats leistis ieškoti dvasinio peno – „angelų duonos žmogaus sielai“.

Prasideda piligrimo gyvenimas. Iš pradžių jis eina į vienuolynus, esančius arčiau Pokrovskojės, – į Tiumenę ir Tobolską. „Gyvenime“ jis rašė, kad, keliaudamas vandeningosios Turos pakrante,

„mintyse regėdavau paties Išganytojo paveikslą, kaip Jis eidavo krantais... *Gamta mane išmokė mylėti Dievą ir su Juo kalbėtis*“. Pagoniškas, pirmapradis Gamtos garbinimas bus svarbus būsimiems jo pamokymams: jam Dievas gyvena medžiuose, skamba paukščių balsuose ir žvelgia į keleivį iš kiekvieno žolynėlio...

Į savo kaimą Grigorijus sugrįžta pasikeitęs. Kaip tik tada, klajodamas, jis *suvokia kažkokią mistinę paslaptį*... Ir dabar jį vis dažniau aplanko vizijos, tampa jo gyvenimo tikrove. Aplankytas šių vizijų, jis vis aiškiau „jaučia savyje dieviškumą“. „Sykį, – pasakojo jis, – nakvojau kambaryje, kuriame buvo Dievo Motinos ikona... vidury nakties atsibudęs matau, kad ikona verkia: „Grigorijau, aš apraudu žmonių nuodėmes. Eik, klajok ir apvalyk žmones nuo nuodėmių.“

Tačiau Pokrovskojė nepatikėjo vakarykščiu girtuokliu, vagimi. Ir namiškiai jį išjuokė. Ir štai kartą kuliant javus, kai šeimynykščiai ėmė šaipytis iš jo pasakojimų, jis „įbedė kastuvą į grūdų krūvą ir kaip stovi išėjo lankyti šventų vietų“.

Taip jis tapo nauju žmogumi – metė gerti ir rūkyti, nustojo valgyti mėsą ir saldumynus. Tapo piligrimu.

Senais laikais piligrimystė buvo tvirtai įaugusi į Rusios gyvenimą. Kiekvienas valstietis bent kartą išsiruodavo į kelionę po šventas vietas – paprastai į vienuolynus, garsėjančius didžių šventųjų relikvijomis ir stebuklingomis ikonomis. Į šventas vietas keliaudavo ir dvarininkai (tiesa, karietomis, o valstiečiai žygiuodavo pėsti, su maišeliu ant peties), net rusų imperatorės – Jelizaveta ir Jekaterina Didžioji. Bet XIX a. pabaigoje piligrimystė tapo tik išrinktųjų dalia. Šventoji Rusia virto legenda – labai retai „Dievo žmonės“ mesdavo ūkį su namais ir iškeliaudavo nusilenkti šventoms ikonoms ir relikvijoms.

„Seno maldininko gyvenime“ Rasputinas pasakoja, kaip lankėsi Kijevo vienuolynuose, Maskvos ir Peterburgo šventyklose. Išėjęs iš savojo kaimelio Sibire, begaliniais keliais pėsčias sukardavo tūkstančius varstų tik su maišeliu ant peties, kasdien prašydamas išmaldos ir naktigulto. Šitaip iš kaimo į kaimą, nuo šven-

tyklos prie šventyklos, iš vienuolyno į vienuolyną... Kaimiečiai laikė šventa pareiga suteikti jam prieglobstį ir pavalgydinti. Keliaujančius maldininkus jie laikė paskutiniais nykstančios dievo-baimingos praeities sergėtojais.

Kartais tuščiam kelyje beginklį maldininką užpuldavo plėšikai. „Gyvenime“ Rasputinas pasakoja: „Aš jiems sakau: „Čia ne mano, o Dievo... imkit iš manęs viską... su džiaugsmu atiduodu.“

Pagaliau kelyje pasirodydavo kaimas su cerkve ir „varpų skambesys pradžiugindavo širdį“. Bet džiaugsmas išvydus Dievo šventovę kartais būdavo aptemdomas: „Šėtonas išvargusiam keliauninkui kužda apie kūniškus dalykus: „Atsistok priecerkyje rinkti išmaldos – kelias tolimas, reikia daug pinigų... pasimelsk, kad kas nors parsivestų tave pietų ir kuo gardžiau pavaišintų.“ Kaip turėdavau grumtis su tokiais mintimis...“

GALINGAS ŠVENTASIS

Rasputinas žino: didžiausia velnio gudrybė – įtikinti žmones, kad šėtono nėra. Tačiau jam šėtonas yra ne šiaip tikrovė – jis visą laiką šalia: „Pasirodo elgetos pavidalu, pašnibžda išvargusiam, troškulio kankinamam maldininkui, kad iki kaimo dar daug varstų kelio... tačiau tu persižegnoji arba užgiedi giesmę... žiūrėk, jau ir kaimas išdygo.“

Vienas liudytojas, matęs jį po tokios klajonės, Ypatingajai komisijai pasakojo: „Man jis pasirodė nenormalus... kažką giedojo... ir grėsmingai mosikavo rankomis...“ Šis bruožas taip ir liks – grūmoti šėtonui kumščiais ir šventomis giesmėmis šauktis Dievo, kad padėtų grumtis su velniu. „Priešas gudrus... nori susigrąžinti ir valdyti Dievą suradusią sielą... ir žmonės jam padeda... visi seka išganymo ieškančių žmogų kaip kokį plėšiką ir vis baudžias jį pa juokti...“ – parašys jis „Gyvenime“.

Keista nervinė Rasputino sąranga pridaro jam bėdos, ypač pavasarį (pavasaris – sunkus metas ypatingos psichikos žmonėms).

„Kiekvieną pavasarį nemiegodavau po keturiasdešimt parų, – prisimindavo Rasputinas. – Taip ir kartodavos nuo penkiolikos iki trisdešimt aštuonerių metų...“ Bet regėjimų ir stebuklų pasaulyje, kuriame jis dabar gyvena, išsigydyti nesunku: tereikia karštai pasimelsti šventajam. Ir jis kreipiasi į Simeoną Verchoturjetį.

Jaunasis Rasputinas daugiausia keliaudavo į Šv. Nikolajaus vienuolyną Verchoturjėje, kuri Maskvos carai įsteigė dar XVI a. Jis stovėjo ant kalvos dviejų nedidelių upių santakoje, čia traukė maldininkai iš viso Sibiro nusilenkti švento Simeono palaikams.

Simeonas Verchoturjetis Grigorijui tapo mylimiausiu šventuoju. Jam jis dėkojo už savo paslaptingos galios atsiradimą.

Simeonas gimė XVII a. pradžioje, gyveno tos pačios Turos pakrantėse, kaip maldininkas klajodavo po apylinkių kaimus arba vienas būdavo paupy. (Grigorijus matė akmenį po egle, kur šventasis mėgo sėdėti.) Nuo besaikio susilaikymo ir pasninkavimo 1642 metais Simeoną ištiko mirtis.

Po pusšimčio metų, kaip parašyta „Švento Simeono gyvenime“, „žmonės pamatė, kad jo karstas išlindo iš žemės, ir pro prasiškyrusių lentų plyšius žiūrėjo nesudulėjusį kūną“. Ir prie šventojo kapo prasidėjo išgijimai. Pirmas žmogus, kuriam nutiko toks stebuklas, buvo vardu Grigorijus. Jis „paėmė nuo kapo žemių, išsityrė jomis rankas kojas ir pasveiko...“ Nuo to laiko prie Simeono kapo plaukė maldininkai iš visos Rusios. XVIII a. pradžioje jo palaikai buvo iškilmingai pernešti į Šv. Nikolajaus vienuolyną.

„Simeonas Teisuolis Verchoturjetis man išgydė nemigos ligą“, – parašys Rasputinas. Iki pat mirties jis lankys šį vienuolyną ir ten vežios savo gerbėjas.

Simeoną, ne ką kitą, jis melo pagalbos pirmą kartą mėgindamas suartėti su caro šeima. Šio šventojo ikona taps pirmąja jo dovana „carams“ – Simeonas tarsi lydės jį dvasiniame žygyje. O kai Rasputino gyvenimas ims riedėti pakalnėn, Simeonas palydės jį ir mirti.

1918 metų vasarą, kai žus caro šeima, pradings ir švento Si-
meono Verchoturjiečio palaikai, bolševikų išmesti iš šventyklos.

Rasputino atsimainymo metais prasideda ir jo pranašystės. Žu-
kovskajai jis pasakojo: „Kai aplankė Viešpats, mane pagavo toks
šišas... ir pradėjau šaltyje vienmarškinis po kaimą lakstyti ir šauk-
ti, kad visi atgailautų. Paskui griuvau patvory ir pragulėjau parą...
Atsipeikėjau... prie manęs iš visų pusių eina vyrai. „Tu, – sako, –
Griša, teisybę sakei... seniai reikėjo mums atgailauti, nes šiąnakt
pusė kaimo supleškėjo.“

Taip prasideda Rasputino šlovė ir garsas apie jo daromus ste-
buklus. Vyskupas Teofanas, tuo metu Peterburgo dvasinės aka-
demijos inspektorius, taip apie jį kalbėjo: „Jam buvo duota galia
uždaryti dangų, ir sausra kamuodavo žemę, kol jis liepdavo dan-
gums atsiverti.“

Tačiau dabar iš savo klajonių jis vis dažniau „grįždavo su dviem trim
keliaujančiomis maldininkėmis pusiau vienuoliškais drabužiais“.

Jis sulaukė sekėjų. Moteriškos giminės.

MALDYKLA PO ARKLIDE

Ne veltui vienas paskutinių didžiųjų rusų šventųjų Serafimas Sa-
rovietis, gyvenęs jau XIX a., vaikščiodavo apsuptas jaunų mer-
gaičių – rasti religiniam žygdarbiui pasiryžusių vyriškių darėsi
vis sunkiau... Ir nenuostabu, kad Grigorijus tarp moterų randa
karštų garbintojų. Iš pirmųjų jo „mokinių“ buvo Dunia ir Katia
Pečiorkinos (ne seserys, kaip dažnai rašoma jo biografijose, o teta
su dukterėčia), kurios gyveno pas jį „ant duonos“ (tarnavo). Ka-
tia, tada visai jaunutė, išvažiuos su juo į Peterburgą, taps tarnaitė.
Tą 1916 metų gruodžio naktį jai bus lemta išvysti Rasputino žu-
diko veidą...

—

2 SKYRIUS

KELIAS Į RŪMUS

SOSTINĖS UŽKARIAVIMAS

Jam sukako 33 metai. Ir turbūt ne atsitiktinai tuo laiku (sulaukęs Kristaus amžiaus) jis ima rengtis kelionei į sostinę, kur jau pasklido garsas apie jį. Jis dar jaunas. Tačiau šitiek klajojant saulė ir vėjas išvagojo veidą raukšlėmis. Kai kada ir dvidešimt penkerių metų valstiečio veidas atrodo kaip senio...

Klajodamas jis išmoko neklystamai pažinti žmones. Šventasis Raštas, didžiųjų ganytojų pamokymai, nesuskaičiuojami jo išklausti pamokslai – viską sugėrė imli atmintis. Chlystų „laivuose“, kur pagoniški ligų užkalbėjimai susiliedavo su krikščioniškos maldos jėga, jis mokėsi gydyti. Pajuto savo galią. Jam pakanka uždėti ant ligonio savo nervingas, nerimstančias rankas – ir jos ištraukia ligas.

Pirmosios rusų revoliucijos išvakarėse atvykęs į Peterburgą, viso labo po keturiolikos metų Rasputinas pražudys ir šį miestą, ir šį pasaulį – jis virs Atlantida, nesugrąžinamu prisiminimu...

Į sosto miestą išdidų
Įžengia jis – Dieve gink!
Apžavi veikia carienę
Visos plačiosios Rusios...
Kaip nesulinko – o varge! –
Kaip pasiliko stovėt
Kryžius Kazanės soboro,
Kryžius Isakijaus?

(N. Gumiliovas)

PIRMAS SUSITIKIMAS SU STALINO PATRIARCHU

Sostinėje pagaliau baigiasi legendos ir spėlionės apie Rasputiną. Prasideda jo biografija, patvirtinta liudytojų parodymais ir dokumentais.

Rasputinas išsirengė į Peterburgą (anot jo paties) vedamas tau-raus tikslo – išprašyti pinigų cerkvės Pokrovskojės kaime staty-bai: „Pats esu beraštis, o svarbiausia – bepinigis žmogus, tačiau Šventovės vaizdas jau gyvas širdyje...“

Didžiajame mieste „pirmų pirmiausia nuėjau į Aleksandro Neviškio laurą“. Atstovėjęs pamaldas sugalvojo drąsų planą – „kreiptis į lauroje gyvenantį vyskupą Sergijų, Dvasinės akade-mijos rektorių“. Išties beprotiškas sumanymas! Jo išvaizda buvo įtartina: nukleipti auliniai, palaikis durtinys, susivėlusį barzda, plaukai, sušukuoti kaip smuklės tarno (taip Rasputiną apibūdino tais metais jį matęs vienuolis Iliodoras). Ir šitas nuskuręs muzikas žygiuoja į vyskupo apartamentus ir prašo durininką „suteikti ma-lonę“ – pranešti Sergijui apie jo atėjimą. „Durininkas suteikė man malonę – žiebė į sprandą. Tada atsiklaupiau prieš jį... Jis manyje įžiūrėjo kažką ypatingo ir vis dėlto pranešė.“ Šitaip dėl „kažko ypatingo“ iš gatvės atėjęs muzikas pateko pas patį vyskupą.

Ir beregint jį apžavėjo! Sujaudintas jo kalbų, Sergijus niekam nežinomą muziką apgyvendino savo apartamentuose lauroje. Ir ne tik... „Vyskupas, – prisiminė Rasputinas, – mane supažindino su aukštais asmenimis.“

Tarp „aukštų asmenų“ buvo ir žymus asketas bei mistikas Teo-fanas, priimamas caro rūmuose.

Taip savo atvykimą į Peterburgą „Seno maldininko gyvenime“ ap-rašė Rasputinas. Tačiau legendų laikas baigėsi. „Toje byloje“ radau „aukšto asmens“ Teofano liudijimą apie savo pirmą susitikimą su Rasputinu, ir tas pasakojimas visiškai paneigė aną išmonę.

Apklausiamas 13-ojo poskyrio tardytojo, Teofanas, 44 metų Poltavos vyskupas, kalbėjo: „Pirmą kartą Grigorijus Jefimovičius Rasputinas atvyko į Petrogradą iš Kazanės žiemą, vykstant Rusijos–Japonijos karui, *turėdamas jau mirusio Krizanto, Kazanės vyskupijos archijerėjaus pavaduotojo, rekomendaciją*. Rasputinas apsistojo Aleksandro Neviškio lauroje pas Peterburgo dvasinės akademijos rektorių vyskupą Sergijų.“

Taigi nebuvo „nelaimingo klajojančio maldininko“, kuris nužemintai prašė durininką „suteikti malonę“. Rasputinas atvyko į Peterburgą su rekomendaciniu laišku, kurį jam davė vienas galingiausių Bažnyčios hierarchų, todėl Sergijus jį ne tik skubiai priėmė, bet ir apgyvendino lauroje.

Beje, Krizantas ne atsitiktinai Rasputinui davė rekomendacinį laišką, adresuotą Sergijui. Šis vardas tada skambėjo ne tik bažnytinėje sferoje. Tuo laiku keturiasdešimtmetis vyskupas rengdavo garsiuosius religinius filosofinius sambūrius. Jie išties tapo įvykiu visuomenės gyvenime ir... beviltišku bandymu įveikti pragaištingą priešpriešą tarp oficialiosios Bažnyčios ir inteligentijos.

...Siaura ilga Peterburgo geografijos draugijos salė sausakimša. Dvasininkijos atstovai ir iškilūs rusų kultūros veikėjai diskutuoja apie dvasinę krizę šalyje, apie pavojingą sektų veiklą. Inteligentija su kartėliu priekaištuoja Bažnyčiai, kad ją visuomenė vis dažniau tapatina su tamsybiškumu, kad kunigai tikintiesiems neišaiškina krikščionybėje slypinčios pranašiškos ir mistinės esmės, o kalba tik apie „pomirtinį gyvenimą“, pamiršę žemiškąjį.

Vyskupas Sergijus, drąsių teologijos veikalų autorius, neseniai paskirtas Dvasinės akademijos vadovu, įstengė įkairusioje atmosferoje, verdant aršioms ginčams, rasti reikiamą toną. Susirinkusieji jį regėdavo ne kaip didingą hierarchą, o tiesiog kaip gerą krikščionį, kuris tarsi sako: „Mylėkite vieni kitus, nereikia kivirčytis, tik taip išgelbėsime šalį...“

Iš viso įvyko dvidešimt du sambūriai, dvidešimt du audringi disputai. 1903 metų balandį oberprokuroras Pobedonoscevas šiuos sambūrius uždraudė.

Nenuspėjami žmonių likimai! 1942 metais Stalinas nutarė atkurti patriarchystės instituciją. Ir pirmuoju visos Rusijos patriarchu tapo Sergijus.

Krizantas teisingai parinko Rasputinui globėją: būsimasis patriarchas buvo atviras naujiems vėjams, tad iš liaudies kilęs sibirietis pranašas jam buvo labai įdomus. Rasputinas lūkesčių neapvyklė – Sergijų tikrai nustebino atvykėlio nepaprastumas. Ir jis pristatė Rasputiną „aukštiems asmenims“.

Iš Teofano liudijimų „Toje byloje“: „Sykį jis (Sergijus, – E. R.) pakvietė mus arbatos ir mane, keletą vienuolių ir studentų supažindino su atvykūsiu pas jį Dievo žmogumi, arba „broliu Grigorijumi“, kaip mes tada vadinome Rasputiną... Jis mus apstulbino psichologiniu įžvalgumu. Jo veidas buvo išblyškęs, akys be galo skvarbios, išvaizda pasninkautojo. Jis darė stiprų įspūdį.“

Peterburge jau sklido gandai apie nepaprastą Rasputino galią, ir „aukšti asmenys“ panoro pranašysčių. „Brolis Grigorijus“ juos pribloškė...

„Tuo laiku, – pasakojo Teofanas, – admirolo Rožestvenskio eskadra buvo tolimajame plaukiojime. Todėl mes paklausėme Rasputiną: „Ar jai bus sėkmingas mūšis su japonais?“ Rasputinas atsakė: „Širdis jaučia, kad paskęs.“ Ir ši pranašystė išsipildė mūšyje prie Cušimos salų.“

Kas tai buvo? Protingas valstietis iš vidaus pažino visą didžiosios šalies silpnumą? O gal paprasčiausiai žinojo tai, apie ką tuometu rašė visi Rusijos laikraščiai, – kad eskadra, sudaryta iš prieštvaninių laivų, atvirai, be jokio slaptumo plaukusi susikauti su moderniu japonų laivynu, buvo pasmerкта? Arba... arba jis turėjo dovaną perprasti daug gilesnes slapybes?

Toliau Teofanas pasakojo, kaip Rasputinas „Akademijos studentams, kuriuos jis pirmą kartą matė, teisingai išpranašavo – vienam, kad bus rašytojas, kitam... įvardijo jo ligą, o trečiam paaiškino: „Esi paprasta siela, tačiau šituo piktnaudžiauja draugai...“ Po

šito epizodo Teofanas galutinai įtikėjo Rasputiną turint pranašavimo galią. „Tuo metu Rasputinas, kalbėdamasis su žmonėmis, rodė ne knyginį apsiskaitymą, o patirtimi įgytą subtilių dvasinių išgyvenimų suvokimą. Ir *įžvalgumą, artimą aiškiaregystei...*“

„JUODOSIOS MOTERYS“

Taigi Rasputinas padarė Teofanui didelį išpūdį, ir šis net pakvietė „brolių Grigorijų“ apsigyventi jo bute. Netrukus Teofano dėka Rasputinas pateko į vienus įtakingiausių Peterburgo namų – į kunigaikščio Piotro Nikolajevičiaus rūmus.

Rūmuose viešpatavo dvi moterys – Milica ir Anastasija, Juodkalnijos karaliaus Nikolajaus Negošo dukterys. Vyresnioji, trisdešimt septynerių Milica, buvo Piotro Nikolajevičiaus žmona. Metais jaunesnė Anastasija (šeimoje vadinama Stana) buvo ištekėjusi už Lichtenbergo hercogo, turėjo nuo jo vaikų. Bet su seserimi buvo neišskiriamos – jos rūmuose ir dienodavo, ir nakvodavo.

Dažnas Milicos svečias buvo tikras jos vyro brolis, didysis kunigaikštis Nikolajus Nikolajevičius. Ir veikiai aukštuomenės gاندonešiai paskelbė apie Stanos romaną su didžiuoju kunigaikščiu... Keturiasdešimt septynerių metų milžinas, narsus kavaleristas, gvardijos numylėtinis buvo viena spalvingiausių to meto figūrų. „Baisusis dėdė“, kaip jį vadino Romanovų šeimos jaunimas, buvo labai artimas carui.

Tačiau Juodkalnijos princesės buvo dar artimesnės carienei. Nuo pirmųjų dienų Rusijoje Aliks susidūrė su šaltu rūmų atšiaurumu, ir tik juodkalnietės sugebėjo apgaubti ją šiluma ir kone vergišku garbstymu.

Rūmai pajuto grėsmę. Jei Stana ir Nikolajus Nikolajevičius susituoktų, susidarytų itin įtakingas klanas – pavojingas klanas... Rūmai žinojo ir tai, kokia didžiulė Aliks įtaka carui ir koks jėgų išsidėstymas Nikolajevičių šeimoje. Kunigaikštis Piotras bevalis

ir nesveikas, o apie Baisųjį dėdę našlė imperatorienė Marija Fiodorovna atsiliepė: „Jis serga nepagydoma liga – kvailumu.“ Pasakysime švelniau – buvo kareiviškai tiesmukas... Bet abiem Nikolajevičiams didžiulę įtaką darė vyresnioji juodkalnietė – protinga ir trokštanti valdžios Milica.

Milica garsėjo kaip didelė mistinės literatūros žinovė, karštai domėjosi antgamtiniais dalykais. Ja klusniai sekė sesuo Stana – ne veltui abi gimė Juodkalnijoje, raganų ir raganių krašte. „Juodosios moterys“ – taip piktai princeses pravardžiavo caro rūmai.

Ir Teofanas ne šiaip sau dažnai svečiuodavosi pas Milicą. „Aš labiau už kitus domėjausi mistine gyvenimo puse... Su valdančiosios dinastijos asmenimis susipažinau... būdamas Peterburgo dvasinės akademijos inspektoriumi... Piotras Nikolajevičius su Milica Nikolajevna lankydavosi Dvasinėje akademijoje ir ten su manim susitikdavo... Girdėjau, kad valdančiosios dinastijos asmenys nori artimiau su manimi susipažinti, bet aš to vengiau, nes neleido mano, kaip vienuolio, įsitikinimai... Kartą Didįjį šeštadienį didžioji kunigaikštienė Milica Nikolajevna pakvietė mane išklaudyti išpažinties. Nežinodamas, kaip pasielgti, kreipiausi į metropolitą Antonijų ir gavęs jo palaiminimą nuvykau pas ją. Ir nuo tada ėmiau lankyti jos namuose...“

Teofanas turėjo apie ką šnekėtis su Milica. „Didžioji kunigaikštienė Milica Nikolajevna buvo labai apsiskaičiusi... susipažinusi su Bažnyčios tėvų veikalais, mistine ir asketine literatūra, net išleido savo sudarytą knygą – „Bažnyčios tėvų raštų rinktinė“.

Iš Milicos rūmų Teofanui buvo atviras kelias į caro dvarą. „Į buvusio imperatoriaus namus... pirmą kartą mane pakvietė didžioji kunigaikštienė Milica Nikolajevna...“

Taigi kalbėdamasis su Teofanu naujasis jo įnamis galėjo atspėti, iš kur veda tiesiausias kelias į caro šeimą. Ir Rasputinas suprato – tuoj ir jam „atsivers varteliai“...

DAR VIENA RASPUTINO MĪSLĒ

Ir iš tiesų – argi Teofanas, tuo laiku taip žavėjęsis Sibiro muziku, galėjo nepasidalyti atradimo džiaugsmu su Milica, kurią domino visa, kas stebuklinga? „Svečiuodamasis pas Milicą Nikolajevną prasitariau, kad Peterburge pasirodęs Dievo žmogus Rasputinas. Milicą Nikolajevną ši žinia sudomino, ir Rasputinas gavo kvietimą apsilankyti jos namuose.“

Toliau viskas buvo Grigorijaus rankose. Žinoma, jis sugebėjo apstulbinti didžiąją kunigaikštienę ir netrukus galėjo rodytis jos rūmuose be palydos.

Iš Teofano parodymų: „Ten jis buvo be manęs ir, matyt, patraukė jos dėmesį, nes ne tik buvo kviečiamas į tuos namus, bet Milica dar prašė, kad suteikčiau Rasputinui prieglobstį, kai atvažiuos į Peterburgą.“

Toliau prasideda mįslė. Pasak daugelio Rasputino biografijų, į caro rūmus jį įvedė Milica ir Teofanas. Bet savo parodymuose Teofanas tvirtina ką kita: „Kokiu būdu Rasputinas susipažino su buvusio imperatoriaus šeima, man visiškai nežinoma. *Ir aš kategoriškai pareiškiu, jog šituo reikalu jam niekada nepadėjau. Spėju, kad Rasputinas prasiskverbė į caro šeimą ne visai tiesiu keliu...* Pats Rasputinas apie tai niekada nekalbėdavo, nors šiaip buvo gan šnekus... Pastebėjau, kad Rasputinas labai norėjo patekti į buvusio imperatoriaus namus, tačiau jis ten pateko prieš didžiosios kunigaikštienės Milicos Nikolajevnos valią. Pats Rasputinas man prisipažino, jog nuo Milicos Nikolajevnos slepia savo pažintį su caro šeima.“

Tačiau kaipgi tada prastas Sibiro valstietis vis dėlto pateko į caro šeimą?